

SOLYMOSI LÁSZLÓ

**Magyar főpapok angliai zarándoklata
1220-ban**

A forráskutatás a szerencse megkísértése. Különösen akkor, ha olyan információt hoz felszínre, ami nem volt a kutatás tárgya, és amit értéke, egyedisége miatt minél előbb fel kell mutatni. Az alábbiakban ilyen esetről lesz szó.

Pápasága ötödik esztendejében, közelebbről 1220. december 15-én III. Honorius (1216–1227) parancsot adott az egresi ciszterci konvent apátjának és perjelének, valamint az aradi társaskáptalan prépostjának.¹ Arra szólította fel a Csanád egyházmegyei címzettest, hogy a váradi püspököt, amennyiben parancslevele ellenére nem szolgáltatna elégtételt a csanádi püspöknek, pápai tekintéllyel készítsék az általa okozott kár megtérítésére. A bulla tömören összefoglalta az ügy hátterét. A váradi püspök pénzkölcsönt vett fel a paviai polgároktól, pontosabban a nevük kezdőbetűjével: *G* és *I* szíglával jelölt testvérektől és társaiktól. Bár a kölcsönügyletről közjegyzői oklevél (*publicum instrumentum*) készült, a váradi főpap nem fizette vissza a hitelt. A polgárok futhattak volna a pénzük után, de szerencsájukra éppen ez idő tájt utazott át a városon a csanádi püspök, akin önhatalmúlag elégtételt vettek: megfosztották lovaitól, pénzétől és egyéb javaitól. A kárvallott főpap panasszal fordult III. Honorius pápához, aki megparancsolta a váradi püspöknek, hogy térítse meg a csanádi főpap kárát, és ennek érdekében küldött felhatalmazást magyarországi megbízottainak. A kölcsönügyletről császári közjegyző által kiállított oklevél volt minden valószínűség szerint az első magyar vonatkozású váltó.² A bulla azonban azért rendkívül fontos, mert azt is feljegyezte, hogyan került a csanádi püspök a Milánó közelében fekvő Paviába. Zarándokútja során, canterburyi Boldog Tamás vértanú földi maradványainak áthelyezéséről visszatérőben ment keresztül Pavia városán (*in reditu peregrinationis sue a translatione corporis Beati Thome Martyris Cantuariensis per Papiensem transierit civitatem*), amikor az említett inzultus érte őt.

A magyarok zarándoklatai, az angol–magyar kapcsolatok és Becket Szent Tamás canterburyi érsek (1162–1170) tisztelete miatt igen értékes forrással mostohán bánt a történetírás. A Vatikáni Titkos Levéltárban őrzött bulla szövege 1859-ben

1 A bulla szövege a *Függelék*ben olvasható.

2 *Solymosi László*: Uros pannonhalmi apát és követársai Itáliában 1225 tavaszán. Két kiadatlan oklevél a Vatikáni Titkos Levéltárból. In: Csóka úrtól Gáspár atyáig. Ünnepi kötet Csóka Gáspár OSB 75. születésnapjára. Szerk. Rendtársai. Szent Mór Bencés Perjelség, Győr, 2013. 259–281., különösen 275.

megjelent nyomtatásban, így nem volt teljesen ismeretlen a kutatás előtt. Bár Theiner közlése nyomán a következő évben Wenzel Gusztáv és két évtized múlva francia földön César Auguste Horoy is közzétette, az első kiadást vették figyelembe.³ Elsőként Bunyitay Vince hivatkozott rá Sándor váradi püspök (1219–1230) életéről szólván, ámde lábjegyzetben mindössze a következő megállapítást tette: „Sándor püspöknek G. és J. testvérek iránti pénzbeli tartozásának esete érdekes, de sokkal töredékesebb tudósításunk van róla [...], hogysen világos képet nyerhetnénk belőle.”⁴

Juhász Kálmán sem aknázza ki a forrás kínálta lehetőségeket. Ebben bizonyára annak is része volt, hogy a bulla keltét tévesen egy évvel korábbra, 1219. december 15-re, és a püspök kifosztásának időpontját is erre az évre tette. Megírta és magyar meg német nyelven meg is jelentette Dezső csanádi püspök (1202–1229) életrajzát. Ezekben tartalmi ismertetés szintjén foglalkozott a pápai bullával. Azt emelte ki, hogy Dezső püspök Paviában „furcsa helyzetbe sodródott. A váradi püspök ugyanis nagyobb összeggel adós maradt a paviai polgároknak. Midőn nem sokkal reá Dezső püspök részt vett a canterburyi Szent Tamás vértanú ereklyéinek átvitelének [!] ünnepén, a paviaiak lefoglalták ingóságait, elvették lovait, pénzét és minden holmiját és ily módon kényszerítették püspöktársa adósságainak megfizetésére.”⁵ Juhász Kálmán ugyanezt megismételte összefoglaló munkájában.⁶ Ezt tette a német változatban is, de a Becket Tamásra vonatkozó részlet nélkül.⁷ Mindhárom munkájában tévesen kifogásolta, hogy Bunyitay Vince figyelmét elkerülte a paviai eseményt rögzítő pápai bulla.

Nem meglepő, hogy az angol–magyar kapcsolatok régi⁸ és újabb kutatóinak⁹ nem volt tudomásuk erről a bulláról, hiszen elsősorban az angliai források felkutatására vállalkoztak. Fest Sándor, aki az angol Magna Charta (1215) és a magyar

3 A kiadásokról a *Függelék* tájékoztat.

4 *Bunyitay Vince*: A váradi püspökség története alapításától a jelenkorig. I. A váradi püspökök a püspökség alapításától 1566. évig. Nagyvárad, 1883. 96.

5 *Juhász Kálmán*: Dezső, csanádi püspök. Turul 43. (1929) 96–105., az idézet a 101. lapon.

6 *Uő*: A csanádi püspökség története. Alapításától a tatárjárásig. (1030–1242). Csanád Vármegye, Makó, 1930. (Csanád vármegyei Könyvtár 19–20.) 145.

7 „Nach fünf Jahren (1219) finden wir Bischof Desiderius wieder in Italien. In Pavia geriet er in eine seltsam mißliche Lage. Pavienser überrumpelten ihn und forderten die Bezahlung ihres Guthabens. Nachdem Desiderius dies verweigerte, nahmen sie ihm gewaltsam seine Pferde, Geld und alle Habseligkeiten. Desiderius war gezwungen nachzugeben, obwohl es sich bald herausstellte, daß nicht er, sondern sein benachbarter Bischof, der Wardeiner, ihr Schuldner war.” – *Colomanus Juhász*: Das Tschanad-Temesvarer Bistum im frühen Mittelalter. 1030–1307. Einfügung des Banats in die westeuropäische germanisch–christliche Kulturgemeinschaft. Aschendorff, Münster in Westfalen, 1930. (Deutschum und Ausland 30/31.) 126.

8 *Fest Sándor*: Magna Carta – Aranybulla (Szellemi érintkezések angolok és magyarok között III. Béla és II. Endre korában). Budapesti Szemle 235. (1934) 683. sz. 41–63. Újabb kiadását ld. in: *Uő*: Skóciai Szent Margittól a Walesi bárdokig. Magyar–angol történeti és irodalmi kapcsolatok. Szerk. Czigány Lóránt–Korompay H. János. Universitas, Bp., 2000. 131–144.

9 *Bárány Attila–Laszlovszky József–Papp Zsuzsanna*: Angol–magyar kapcsolatok a középkorban. I–II. Attraktor, Máriabesnyő, 2008–2011. I. 203–221. (a vonatkozó rész Laszlovszky József munkája).

Aranybulla (1222) összefüggését az egykorú angol–magyar kapcsolatok feltárásával kívánta megalapozni, összegyűjtötte azokat az adatokat, amelyek révén feltehető, hogy a magyarok ismerték az angolok nevezetes szabadságlevelét. Ő fedezte fel, hogy Walter of Coventry név nélkül egy magyarországi érsek részvételéről tett említést krónikájában az 1220-ban Canterburyben történt események leírásakor.¹⁰ A középkori magyar zarándokok monográfiája sem ismerte a pápai bulla adatát, és a Fest Sándor által feltárt canterburyi magyar részvételről sem tudott. Becket Tamásról és canterburyi sírjáról, Európa egyik legjelentősebb zarándokhelyéről természetesen szó esik a könyvben, de magyar adatok nélkül.¹¹

Ezekkel szemben meglepő, hogy a paviai kalandnak nyoma sincs *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza* teljességre törekvő impozáns anyagában. Paviának vagy az angol érseki székhelynek természetesen nincsen helye ebben a kézikönyvben, de az ott felbukkanó magyar személyeknek és a velük kapcsolatos intézményeknek igen. A pápai bulla ambivalens módon fordul elő ebben a munkában: Arad és Egres címszó alatt szerepel, míg Csanád és Várad települések adattárából hiányzik.¹² A mellőzés egyenes következménye lett, hogy Györffy György Becket Tamás és Magyarország kapcsolatával foglalkozó alapvető tanulmányában sem esik szó a bullában említett eseményről.¹³ Természetes, hogy ez az adat kimaradt a szentek kultuszával foglalkozó kézikönyvekből is.¹⁴

Mi történt hát 1220-ban az angliai Canterburyben, hogy oda Magyarországról még főpapok is elzarándokoltak?

Becket Tamás canterburyi érseket 1170. december 29-én, nem sokkal azután, hogy hatévi száműzetéséből francia földről hazatért, négy normandiai lovag halálra sebezte saját székesegyházában. Kezükbe II. (Plantagenet) Henrik angol király (1154–1189) viselkedése, majd néhány meggondolatlan szava adta a fegyvert.¹⁵ A királyi hatalommal szemben az egyház szabadságát védő mártír érseket az angol

10 *Fest S.*: i. m. (8. jz.) 61. (az új kiadásban: 143.). Az angol krónika szórványadatát Gombos Albin nem vette fel hatalmas munkájába. (*Catalogus fontium historiae Hungaricae. I–III. Academia Litterarum de S. Stephano rege nominata, Budapestini, 1937–1938.*)

11 *Csukovits Enikő*: Középkori magyar zarándokok. *História–MTA TTI, Bp., 2002.* (História Könyvtár. Monográfiák 20.) 7., 38., 81., 192.

12 *Györffy György*: *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza. I–IV. Akadémiai, Bp., 1963–1998.* (= ÁMTF) I. 171., 682., 851., 855.

13 *Györffy György*: Becket Tamás és Magyarország. *Filológiai Közöny 16.* (1970) 153–158.; *Uő*: Thomas Becket and Hungary. *Hungarian Studies in English* (Publications of the English Department of the L. Kossuth University, Debrecen) 4. (1969) 45–52.

14 *Bálint Sándor*: Ünnepi kalendárium. A Mária-ünnepek és jelesebb napok hazai és közép-európai hagyományvilágából. I–II. Szent István Társulat, Bp., 1977. I. 111–112.; *Mező András*: Patrocíniumok a középkori Magyarországon. METEM, Bp., 2003. (METEM Könyvek 40.) 483–484.

15 *Raymonde Foreville*: Mort et survie de saint Thomas Becket. *Cahiers de civilisation médiévale X^e–XIIe siècles 14.* (1971) 21. A gyilkosságról gazdag irodalommal ld. *Bárány Attila*: Gyilkosság a székesegyházban. In: *Magyarság és Európa. Tegnep és ma. Tanulmányok az Ady Endre Akadémia 15. évfordulójára.* Szerk. Orosz István et al. Multiplex Media–Ady Endre Akadémia Alapítvány, Debrecen, 2007. 33–53., vö. *Uő*: A normann hódítástól a Magna Cartáig. Anglia a normannok és a Plantagenetek korában (1066–1216). *Attraktor, Máriabesnyő, 2011.* 65–81.

egyházban a gyilkosság után szinte azonnal szentnek tekintették. Lassúnak ítélték a szentté avatási eljárást, John of Salisbury, az érsek egykori titkára keserű hangú levélben sürgette a pápai döntést.¹⁶ Miután a vizsgálattal megbízott két bíboros pápai legátus elkészítette jelentését az érsek életszentségéről, III. Sándor pápa (1159–1181) 1173. február 21-én, azaz a nagyböjt kezdetén (*in capite ieiunie*), vagyis hamvazószerdán ünnepélyes keretek között a Rómától délkeletre fekvő Segniben, a Szent Péter-székesegyházban szentté avatta Becket Tamást. A pápa öt bullában adta hírül, hogy az Isten igazságáért és az egyház szabadságáért (*pro iustitia Dei et ecclesie libertate*) mártírhalált szenvedett érseket kanonizálta, bejegyezte a szentek katalógusába. Egyúttal elrendelte, hogy ünnepét december 29-én, azaz halálának (égi születésének) napján Angliában, Franciaországban és másutt minden évben üljék meg, továbbá megparancsolta a canterburyi papságnak, hogy alkalmas időben a szent földi maradványait egyházi és világi személyek jelenlétében ünnepélyes körmenet kíséretében oltárban helyezték el vagy ereklyetartóba (*in aliqua decenti capsula*) téve oltárra emeljék (*elevetis in altum*).¹⁷ A pápai parancs egyértelműen arra az eljárásra vonatkozott, amelynek során az új szent holttestét exhumálták, sírjából kiemelték (*elevatio*), majd földi maradványait átvitték új helyére (*translatio*), ahol végleg elhelyezték (*depositio*).¹⁸ Összefoglalóan és tömören *átvitelnek* (*translatio*) nevezték ezt az eseményt. Erre azonban csaknem ötven évet kellett várni. Máskor is előfordult, hogy a pápai szentté avatást és a translatiót jelentős időbeli távolság választotta el egymástól. Hitvalló Edward angol király kanonizációs bulláját III. Sándor pápa 1161-ben állította ki, a translatio viszont 1163-ban történt.¹⁹ A mártír érsek esetében a körülmények késleltették az eljárást.

Becket Tamást a székesegyház altemplomában temették el. A márványkoporsót a kriptá padlójába mélyesztették, tetejére pedig egy kőlapot helyeztek. Hogy nagyobb védelmet biztosítsanak a sírhelynek és megkülönböztessék a többitől, körbeépítették, alacsony, oltárszerű építményt emeltek a sír fölé. A jámbor zárándokokra gondolva, az építmény két hosszabb oldalán két-két íves ablaknyílást hagytak, hogy azon keresztül kezükkel megsimogathassák vagy fejüket bedugva megcsókolhas-

16 *Stephan Kuttner*: La réserve papale du droit de canonisation. *Revue historique de droit français et étranger*, IVe série 17. (1938) 194.

17 *Patrologiae cursus completus. Series Latina*. Ed. Jacques-Paul Migne. I–CCXXI. Parisiis, 1844–1865. (= PL) CC. 900–902., 910–911. hasáb. A bullák 1173. március 10. és április 2. között keletkeztek, vö. *Regesta pontificum Romanorum ab condita Ecclesia ad annum post Christum natum MCXCVIII*. Ed. Philippus Jaffé. Editionem secundam correctam et auctam auspiciis Guilielmi Wattenbach curaverunt S. Loewenfeld–F. Kaltenbrunner–P. Ewald. I–II. Veit, Lipsiae, 1885–1888. II. 12199., 12201., 12203–12204., 12219. sz.; *Kuttner*, S.: i. m. (16. jz.) 183.: 2., 194.

18 *Horváth János*: A Gellért-legendák keletkezése és kora. In: *Középkori kútfontikus kérdései*. Szerk. Horváth János–Székely György. Akadémiai, Bp., 1974. 159.; *Szuromi Szabolcs*: A temetésre vonatkozó egyházfegyelem a XII–XIII. században. *Szent István Társulat*, Bp., 2002. 209.; *Erdő Péter*: Szenttéavatási szertartás a XIII. században. Árpád-házi Szent Erzsébet ügye a kor eljárásjogának összefüggésében. *Kanonjog* 10. (2008) 13.

19 *Gerics József*: Krónikáink és a Szent László-legenda szövegkapcsolatai. In: *Középkori kútfontikus kérdései* i. m. (18. jz.) 131.

sák a koporsó fedőlapját.²⁰ A zarándokok a szentté avatás után egyre többen lettek. Illusztris személyek is felkeresték a sírt. II. Henrik király 1174-ben bűnbánó zarándoklata során nyilvánosan megostoroztatta magát. Ezt követően többször is elzarándokolt a sírhoz. Fia, Henrik ifjabb király (1170–1183) 1175-ben kereste fel a sírt minden bizonnyal feleségével, Margittal, aki özvegyiségre jutván III. Béla házastársa lett. Margit apja, VII. Lajos francia király és testvére, Fülöp herceg is leróta tiszteletét a sírnál. Az ifjú Lotario dei Segni, a későbbi III. Ince pápa párizsi tanulmányait megszakítva zarándokolt el az érsek sírjához.²¹

Noha nem feledkeztek meg az átvitelre felszólító pápai parancsról, sokáig nem volt mód annak teljesítésére. A tetőzetet is elpusztító nagy tűzvész és a helyreállítási munkálatok, a Stephen Langton bíboros érsek (1207–1229) megválasztása körüli bonyodalmak, a Magna Charta kiadásához kapcsolódó küzdelmek egyre tovább halasztották az áthelyezés időpontját.²² Időközben a székesegyház szentélyének folytatásában Becket Tamás új sírhelyének befogadására elkészült a Szentháromság-kápolna, amelyet úgy alakítottak ki, hogy a sírhoz zarándokló tömegek számára a kétoldalt megépített lépcsőn át körforgalmat biztosítottak. Megépítették az oltárral egybefoglalt síremléket is, hogy a tetején helyezték el a földi maradványokat tartalmazó koporsót. Az építményről az üvegablakokon látható ábrázolások és szűkszavú, elsősorban a gazdag díszítésre szorítókozó leírások alapján tájékozódhatunk, mert 1538-ban VIII. Henrik király rendeletére megsemmisítették a síremléket és vele együtt a II. Henrikkel dacoló érsek maradványait.²³

Az átvitel időpontját és módját Stephen Langton bíboros érsek választotta ki. Langton Párizsban tanult és ott lett tanár. A katedrát 1206-ban hagyta ott, amikor III. Ince pápa (1198–1216) a párizsi tanulmányai alatt megismert neves teológust bíborossá, majd Canterbury érsekévé nevezte ki Földnélküli János angol király (1199–1216) jelöltje ellenében, és Viterbóban püspökké szentelte. Mivel a király megakadályozta, hogy Langton visszatérjen Angliába, éveket töltött száműzetésben, és csak 1213-ban tudta elfoglalni érseki székét. A bárók és a király konfliktusában, amely 1215-ben a Magna Charta kiadásához vezetett, a királlyal szemben álló bárók oldalára állt, és nem volt hajlandó kiközösíteni őket. Ezért III. Ince pápa felfüggesztette hivatalából. Az érsek 1215-ben részt vett a IV. lateráni zsinaton. Bár visszaehelyezték hivatalába, csak 1218 tavaszán tért vissza Angliába.²⁴ Érdemben ettől kezdve foglalkozhatott szentté avatott elődje tetemének áthelyezésével.

20 *William Urry*: Some Notes on the Two Resting Places of St Thomas Becket at Canterbury. In: Thomas Becket. Actes du colloque international de Sédières. 19–24 août 1973. Publ. Raymonde Foreville. Beauchesne, Paris, 1975. 196–197.

21 *Foreville, R.*: i. m. (15. jz.) 25–26.; *Urry, W.*: i. m. (20. jz.) 198–200.

22 *Urry, W.*: i. m. (20. jz.) 197–198.

23 *Sherry L. Reames*: Reconstructing and Interpreting a Thirteenth-Century Office for the Translation of Thomas Becket. *Speculum* 80. (2005) 120.

24 *Werner Maleczek*: Papst und Kardinalskolleg von 1191 bis 1216. Die Kardinäle unter Coelestin III. und Innocenz III. Verlag der ÖAW, Wien, 1984. (Publikationen des Historischen Instituts beim Österreichischen Kulturinstitut in Rom I/6.) 164–166.; *Reames, S. L.*: i. m. (23. jz.) 141–143.

Langton példaképének tekintette a vértanú elődöt. Mélyen átérezte sorsát, hiszen mindkettejüknek konfliktusa volt az aktuális uralkodóval: II. Henrik, illetve Földnélküli János királlyal. Hivatali idejük jelentős részét főpapi székhelyüktől távol töltötték, száműzetésük idején hosszabb-rövidebb ideig Burgundiában, a pontignyi ciszterci monostorban kaptak menedéket. Megbecsülése nyilvánvaló jeleként kettős pecsétje hátoldalára Langton érsek Becket Tamás meggyilkolásának képét vésette.²⁵ Emlékezetessé kívánta tenni a földi maradványok ünnepélyes áthelyezését is. III. Honorius pápához fordult, aki 1219 januárjában több bullával támogatta Langton érsek javaslatát. Szabad kezet adott neki az esemény megszervezéséhez. Felszólította Anglia lakóit, hogy a békesség és az egyetértés megőrzésével és jó cselekedetek gyakorlásával készüljenek a nagy napra. Elrendelte, hogy az átviteltől kezdve a munka befejezéséig a székesegyház renoválására fordítsák a hívek felajánlásainak, adományainak negyedrésztét. Végül a túlvilági ideigtartó büntetés tartamának rövidítésére vagy elengedésére negyvennapnyi búcsút engedélyezett azoknak, akik az átvitel napján vagy az azt követő hét nap valamelyikén elzarándokolnak Becket Tamás sírjához.²⁶

Langton érsek kijelölte az átvitel napját. Választása 1220. július 7-re esett. Döntésében több szempont érvényesült. Az év Becket Tamás vértanúságának 50. esztendejére utalt. Ráadásul 1220 szökőév volt, ami tudvalevően minden napot magában foglal, és így a teljességet jelenítette meg. A nap kiválasztásánál az számított, hogy a mártír életének jelentős eseményei a keddi napokhoz kötődtek.²⁷ Közülük a legnevezetesebb, hogy keddi napon gyilkolták meg 1170. december 29-én. Természetes, hogy az átvitel napja sem lehetett más, mint kedd. Az sem mellékes, hogy a nyári időpont volt a legmegfelelőbb a zarándokok utazása, elszállásolása, élelmezése szempontjából. De itt csak véletlen egybeesésről volt szó. A választás fő oka egészen más volt. Az átvitel napját Langton 50 évenként megismétlődő jubileummal kívánta összekapcsolni. A teológus és bibliamagyarázó érsek az Ószövetségből vett mintát. Eszerint minden ötvenedik esztendő jubileumi év (Lv 25, 8–12), amely a kiengesztelés napjával, a hetedik hónap 10. napjával kezdődik. Langton ehhez igazította az átvitel napját, ami számítása szerint 1220. július 7-e lett.²⁸

A pápai támogató bulla megérkezése és az átvitel időpontjának meghatározása után, legkorábban tehát 1219 februárjának elején Langton érsek rendeletet (*edic-*

25 *Amaury d'Esneval*: La survivance de Saint Thomas Becket à travers son quatrième successeur, Étienne Langton. In: Thomas Becket i. m. (20. jz.) 112–113.

26 A négy bulla szövegét ld. *Raymonde Foreville*: Le Jubilé de Saint Thomas Becket du XIIIe au XVe siècle (1220–1470). Étude et documents. SEVPEN, Paris, 1958. 163–166.

27 *Reames, S. L.*: i. m. (23. jz.) 144., 165–166. (lectio 3).

28 *Foreville, R.*: Le Jubilé i. m. (26. jz.) 29–45.; *Uő*: L'idée de Jubilé chez le théologiens et les canonistes (XIIe–XIIIe siècles). *Revue d'Histoire Ecclésiastique* 56. (1961) 401–423.; *Gotfried Vollebregt*: Jubeljahr. In: *Bibel-Lexikon*. Hrsg. Herbert Haag. St. Benno-Verlag, Leipzig, 1970. 850. hasáb.; *Kay Brainerd Slocum*: Liturgies in Honour of Thomas Becket. University of Toronto Press, Toronto–Buffalo–London, 2004. 244–246.; *Reames, S. L.*: i. m. (23. jz.) 144.

tum) bocsátott ki és tett közzé különböző királyságokban a tervezett eseményről.²⁹ Alig másfél év állott rendelkezésre, hogy a primás érsek és munkatársai felkészüljenek Becket Tamás átvitelének ünnepére. A szervezők alapos munkát végeztek. Megtervezték a szertartás menetét, összeállították (bizonyára még nem teljesen végleges formában) a szükséges, a vértanú főpap földi maradványainak átviteli ünnepére vonatkozó liturgikus szöveget (*officium*),³⁰ és felkészültek a zarándokok tömegének fogadására.

A nagy ünnepség előtt egy-két nappal Langton érsek, Richárd salisburyi püspök és a canterburyi perjel a szerzetesekkel együtt éjjel a kriptában levő sírhoz ment. Imádkoztak, majd felnyitották a sírt, kiemelték a maradványokat és fakoporsóba tették. Langton magához vett néhány kisebb csontot, hogy később ereklyeként fontos személyeknek és egyházi intézményeknek ajándékozza. Aztán leszögezték a koporsót és biztonságos helyre vitték az áthelyezés napjáig.³¹ Az exhumálást érthető módon nem kívánták nyilvánossá tenni, és az átvitel szertartását sem akarták meghosszabbítani vele.

Időközben különféle régiókból, Angliából és máshonnan hatalmas tömeg gyűlt össze a nagy eseményre. Világi és egyházi személyek egyaránt jöttek. Megérkezett III. Henrik király (1216–1272) is, akit a bárók jelenlétében alig két hónapja koronázott meg Langton érsek a westminsteri apátsági templomban, mert száműzetése idején nem a szokásoknak megfelelően avatták királlyá. Mielőtt Hitvalló Edward koronáját az érsek az uralkodó fejére tette volna, megeskette Földnélküli János elsőszülött fiát, hogy az egyházat megvédelmezi, a békét, az ország javait és törvényeit csorbítatlanul megőrzi. A királlyal együtt jött főembere, Hubert de Burgh és mások. A pápát Pandulf pápai legátus képviselte. Két érsek is érkezett, az egyik Reimsből, a másik a még távolabbi Magyarországról. Walter of Coventry egyikük nevét sem jegyezte fel krónikájában, akárcsak a megjelent 17 püspökét sem. A püspökök és a magyarországi érsek egyházmegyéjét sem jelölte meg, pedig más források híján e nélkül reménytelen a főpapok azonosítása.³² A pápához hasonlóan a legátus és a három érsek 40–40, a 17 püspök mindegyike pedig húsz-

29 Exierat namque edictum a praefato archiepiscopo, et divulgatum fuit per diversa regna et loca terrarum, ante fere per biennium, de translatione facienda. – Annales de Waverleia. In: Annales monastici. II. Ed. Henry Richards Luard. Longman, London, 1865. (Rolls Series 36/2.) (reprint: 1971.) 293., vö. Reames, S. L.: i. m. (23. jz.) 118–119. A waverleyi apátság, az első angliai ciszterci monostor évkönyveinek írója a pontos időpontot nem tudhatta, ezért hozzávetőleges (csaknem kétéves) időtartammal számolt.

30 Foreville, R.: Le Jubilé i. m. (26. jz.) 89–95.; Reames, S. L.: i. m. (23. jz.) 129–140., 164–170.

31 Foreville, R.: Le Jubilé i. m. (26. jz.) 8.; Josiah Cox Russell–John Paul Heironimus: The Shorter Latin Poems of Master Henry of Avranches relating to England. The Mediaeval Academy of America, Cambridge (Mass.), 1935. (The Mediaeval Academy of America, Studies and Documents 1.) 65., 73–74.; Reames, S. L.: i. m. (23. jz.) 149–150., 167. (lectio 6).

32 Walter of Coventry: Memoriale. The Historical Collections of Walter of Coventry. Ed. William Stubbs. II. Longman, London, 1873. (Rolls Series 58/2.) (reprint: 1965.) 244–246.; Foreville, R.: Le Jubilé i. m. (26. jz.) 8–9.; Reames, S. L.: i. m. (23. jz.) 118. A megjelent püspökök száma nem látszik különösen nagy, ha figyelembe vesszük, hogy a canterburyi érsekhez 17 alárendelt (*suffraganeus*) megyéspüspök tartozott. Foreville, R.: Le Jubilé i. m. (26. jz.) 89.

napos búcsút hirdetett (feltehetően külön oklevélben) a zarándokoknak, amennyiben az átvitel napján vagy az azt követő két héten belül érkeznek meg.³³

Végre eljött a nagy nap. 1220. július 7-én, kedden reggel 9 órakor megszólaltak a harangok és a körmenet végigvonult a főhajón. Élén III. Henrik király haladt, akinek fiatal kora miatt nem engedték meg, hogy a koporsót vigye. Mögötte ment Pandulf pápai legátus és a három főpap: Stephen Langton canterburyi, Vilmos (Guillaume de Joinville) reimsi és egy magyarországi érsek.³⁴ A királyság négy előkelő nemese vitte a vállán a vértanú csontjait tartalmazó koporsót, mellettük mindkét oldalon főpapok vonultak égő gyertyákkal. Köztük volt – immár mondhatjuk – Dezső csanádi püspök. A mise alatt a koporsó aranyszövetből készült baldachin alatt nyugodott, egy olyan oltár előtt, amelyet erre az alkalomra állítottak fel a hajót a szerzetesek imádkozására szolgáló résztől elválasztó díszes fal elé, ahol mindenki láthatta. A szertartás főcelebránsa Vilmos reimsi érsek (1219–1226) volt, a szentbeszédet pedig Langton érsek mondta. A szertartást követően Becket Tamás hamvait hasonló módon vitték a Szentháromság-kápolnában álló, drágakövekkel és arannyal ékes síremlékhez és ott elhelyezték.³⁵ (Ma a padozaton égő gyertya jelzi az egykori síremlék helyét.)

Az ünnepnapot pazar lakoma zárta. Langton bőkezűen gondoskodott minden zarándokról. De leginkább azokról, akik a püspöki palotában kaptak helyet. Itt a nagyteremben a világi és az egyházi személyek az ülésrend szerint elkülönültek egymástól. Az egyik nagy asztalnál a király és az általa meghívott világi előkelők, míg a másikon a főpapok foglaltak helyet, élükön a pápai legátussal. A kenyér mellé vadhúsokat adtak, főleg szarvast, főzve, sütve, saját levében párolva, borsosan és pástétomban, de medvehúst is felszolgáltak. Hidegen ették a különféle halakat, köztük a rombuszhalat és a lazacot, valamint a szárnyasokat: a libát és a kacsát. A sokféle ételt fehér, vörös- és könnyű vörösborral öblítették le. Származási helyük szerint campaniai, bordeaux-i, apuliai borokat ittak a vendégek. Henry d'Avranches kortárs költő szerint az ünnepi lakoma minden baj és incidens nélkül ért véget, nem zavarta meg sem a bor, sem az ördög.³⁶

Becket Tamás földi maradványainak áthelyezése sokkal többet jelentett egy fényes liturgikus eseménynél vagy annál, hogy Canterbury vonzerejét tovább növelte a zarándokok szemében. A részt vevő tömeg számára a ceremónia azt jelentette, hogy hosszú küzdelem után helyreállt az angol egyház és a királyság között a

33 *Walter of Coventry*: i. m. (32. jz.) 246.; *Russell, J. C.–Heironimus, J. P.*: i. m. (31. jz.) 65. A krónika tudósítását III. Honorius bullája is megerősíti. *Foreville, R.*: Le Jubilé i. m. (26. jz.) 166.

34 A szertartás menetét leíró források csak két érseket említenek. *Walter of Coventry* krónikája ehhez képest többletet tartalmaz. Az általa megörökített magyarországi érsek helye a liturgikus rendben a hierarchiának megfelelően a másik két érsek mellett lehetett.

35 *Foreville, R.*: Le Jubilé i. m. (26. jz.) 8–9.; *Russell, J. C.–Heironimus, J. P.*: i. m. (31. jz.) 67., 74–76.; *Reames, S. L.*: i. m. (23. jz.) 167–168 (lectio 7). Langton beszéde vagy inkább annak bővebb változata is fennmaradt: *Tractatus de translatione Beati Thomae*. In: PL CXC. 407–424. hasáb, különösen 421–422. (35–37. pont).

36 *Foreville, R.*: Le Jubilé i. m. (26. jz.) 9–10.; *Russell, J. C.–Heironimus, J. P.*: i. m. (31. jz.) 68–69., 76–78.

béke és jogrend. Az áthelyezés a vértanú püspököt példaképének tekintő házigazda és főszervező Langton érsek személyes sikerét is hozta.³⁷ A bíboros érsek 1220 végén Rómába utazott. Becket Tamás földi maradványaiból csontereklyét vitt III. Honorius pápának, és a római népnek prédikált a vértanú érsek életéről. A megszabadulást, bűnbocsánatot hozó jubileumi év szellemiségének megfelelően a pápa 1220. december 18-án a canterburyi zarándokok számára széles körűen kiterjesztette a korábbi búcsúengedélyt.³⁸ A bullát három nappal később állította ki, mint a Dezső csanádi püspök panaszát orvosló oklevelet.

A nemzetközi eseményen, amely Becket Tamás maradványainak átvitelét éventé, ötvenévenként pedig a középkor végéig jubileumi ünneppé tette, két magyar főpap is részt vett. Dezső csanádi püspök jelenlétét pápai oklevél, míg egy magyarországi érsekét Walter of Coventry 13. század végén írt krónikája bizonyítja.³⁹ Egyik hiteléhez sem fér kétség. Még akkor sem, ha Walter of Coventry kortárs feljegyzéseket hasznosító munkája az egyetlen, amely magyarországi érseket említ.⁴⁰ Az ünnepség nemzetközi jellegét hangsúlyozó krónika számára nem a kevésbé ismert érseki székhely neve volt a fontos, hanem az, hogy a főpap a messzi Magyarországról jött. Más forrásokban viszont csak a canterburyi és a reimsi érsek szerepel.⁴¹ Talán azért, mert megfogalmazóik nem tudtak a harmadik érsekről, vagy nem tekintették fontosnak a megörökítését, különösen nem országának megjelölésével.

Nem könnyű eldönteni, melyik magyarországi érsek, az esztergomi vagy a kalocsai zarándokolt 1220-ban Canterburybe.⁴² Bár nem zárhatjuk ki azt a feltevést, hogy a magyar főpapok közül némelyek Párizsban Langton diáktársai vagy tanítványai voltak, személyes kapcsolat közöttük inkább Rómában jöhetett létre. A IV. lateráni zsinaton 1215 novemberében a magyar egyházat két érsek és hat püspök

37 Reames, S. L.: i. m. (23. jz.) 118., 142–143.

38 Foreville, R.: Le Jubilé i. m. (26. jz.) 38–39., 42–43., 166. (a bulla szövege); d'Esneval, A.: i. m. (25. jz.) 114.; Phyllis B. Roberts: Langton on Becket. A New Look and a New Text. *Mediaeval Studies* 35. (1973) 38–48. A római beszéd kiadása: uo. 43–48.

39 A krónika szövege szerint: „...praesente domino Pandulpho apostolicae sedis legato, et rege Anglorum Henrico iii^{to}, praesentibus etiam tribus archiepiscopis, scilicet, Remensi, Cantuariensi et uno de Ungaria, astantibus decem et septem episcopis, sed et aliis ecclesiarum praelatis atque magnatibus, qui tam de Anglia quam de omnibus fere mundi partibus cum plebe innumerabili confluerant, translatus est beatus Thomas martyr Cantuariensis archiepiscopus.” – *Walter of Coventry*: i. m. (32. jz.) 245. A másik kéziratváltozatban *uno de Ungaria* olvasható. A 13. századi krónikásról alig tudunk valamit, neve művének címében maradt ránk. *Repertorium fontium historiae medii aevi*. XI/4. Fontes. W–Z. Istituto Storico Italiano per il Medio Evo, Romae, 2007. 431.

40 A kortárs feljegyzések létét bizonyítja többek között, hogy a krónika a királyt IV. Henriknek nevezi. Uralkodása kezdetén ugyanis III. Henriket rövid ideig ezzel a névvel illették azok, akik II. Henrik fiát tekintették III. Henriknek. *Russell, J. C.–Heironimus, J. P.*: i. m. (31. jz.) 66. Ld. még a 33. jegyzetet!

41 A liturgikus szövegben ez olvasható: „Adveniente igitur die translationis prefixa, venerabiles patres Pandulfus apostolice sedis legatus, Cantuariensis et Remensis archiepiscopi, et episcopi, et abbates...” – *Reames, S. L.*: i. m. (23. jz.) 168. (lectio 7), vö. *Translatio Beati Thomae martyris*. In: *Materials for the History of Thomas Becket, Archbishop of Canterbury*. Ed. James Craigie Robertson. IV. Longman, London, 1879. (Rolls Series 67/4.) (reprint: 1965.) 427.

42 Meglepő, de Fest Sándor számára fel sem vetődött az a lehetőség, hogy a magyarországi érsek a kalocsai is lehetett. *Fest S.*: i. m. (8. jz.) 61–62.

képviselte.⁴³ Név szerint János esztergomi és Bertold kalocsai érsek, Katapán egri, Péter győri, Róbert veszprémi, Jakab váci, Simon váradi és Dezső csanádi püspök jelent meg a zsinaton.⁴⁴ Az erdélyi, a nyitrai, a pécsi és a zágrábi püspök viszont hiányzott. A zsinaton részt vevő 415 főpap között természetesen ott volt Stephen Langton canterburyi érsek is.⁴⁵ A tömeges részvétel ellenére a magyar főpapok megismerkedhettek vele. A zsinaton részt vevő nyolc főpap közül négyen 1220-ban is viselték hivatalukat, a másik négy helyen időközben változás történt. Három püspöki szék megüresedett. Egerben Tamás, Győrben Kozma, Váradon pedig Sándor került az egyházmegye élére.⁴⁶ Bertold viszont aquileiai pátriárka lett, és helyébe III. Honorius pápa Ugrin királyi kancellárt nevezte ki kalocsai érsekké.⁴⁷

Feltehetően nem az új érsek ment zarándoklatra. Inkább arra gondolhatunk, hogy a meg nem nevezett magyarországi érsek János esztergomi érsek (1205–1223) lehetett.⁴⁸ Ezt az is támogatja, hogy Esztergomban Becket Tamás tiszteletére emelt prépostság állt.⁴⁹ Az intézmény érdeke volt, hogy a canterburyi átvitel alkalmával védőszentje földi maradványaiból ereklyéhez jusson. A társaskáptalan élére 1211 és 1214 között Ubaldus került, aki 1230 táján bekövetkezett haláláig viselte a préposti tisztséget. Ubaldus többször járt Rómában. Fontos momentum, hogy János esztergomi és Bertold kalocsai érsek között a királykoronázási jogról és egyebekről folyó perben az esztergomi káptalan képviselőjében tett esküt.⁵⁰ Nem lehet véletlen, hogy Becket Tamás vértanú július 7-i átvitelének ünnepét Magyarországon egyedül egy 1370 táján készült esztergomi kódex kalendáriuma őrizte meg.⁵¹ Összességében in-

43 *Jak[ob] Werner*: Die Teilnehmerliste des Laterankonzils v. J. 1215. *Neues Archiv für Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde* 31. (1906) 589., vö. *Raymonde Foreville*: Latran I, II, III et Latran IV. Éditions de l'Orante, Paris, 1965. (Histoire des Conciles Oecuméniques 6.) 393.

44 A főpapok nevesítésére ld. az 1214–1216 között kiadott királyi oklevelek méltóságlistáit. Az Árpád-házi királyok okleveleinek kritikai jegyzéke. I–II/1. (1001–1272). Szerk. Szentpétery Imre. MTA, Bp., 1923–1943. (= Reg. Arp.) I. 290., 291., 298., 299., 303. sz. Rajtuk kívül minden valószínűség szerint Uros pannonhalmi apát is megjelent a zsinaton. *Monumenta Romana episcopatus Vesprimiensis*. A veszprémi püspökség római oklevéltára. I. Edita a Collegio Historicorum Hungarorum Romano. Franklin, Budapestini, 1896. 31.

45 *Werner, J.*: Die Teilnehmerliste i. m. (43. jz.) 584., 587., vö. *Foreville, R.*: Latran i. m. (43. jz.) 392.

46 Reg. Arp. I. 357., 358., 362. sz.; *Bunyitay V.*: i. m. (4. jz.) I. 94–95.

47 *Udvardy József*: A kalocsai érsekek életrajza (1000–1526). Görres-Gesellschaft, Köln, 1991. (Dissertationes Hungaricae ex Historia Ecclesiae 11.) 111–112., 117–118.

48 Életére ld. *Thoroczkay Gábor*: I. János. In: *Esztergomi érsekek*. 1001–1203. Szerk. Beke Margit. Szent István Társulat, Bp., 2003. 88–96.

49 *Balogh Albin*: Történelmi séta Esztergomban. Hunnia, Esztergom, 1930. 37.; *Györffy Gy.*: Becket Tamás i. m. (13. jz.) 156–158.; Komárom megye régészeti topográfiája. Esztergom és a dorogi járás. Írta Horváth István–H. Kelemen Márta–Torma István. Akadémiai, Bp., 1979. (Magyarország Régészeti Topográfiája 5.) 156–158.; ÁMTF II. 283–284.

50 *Monumenta Romana episcopatus Vesprimiensis* i. m. (44. jz.) 21.; *Urkundenbuch des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete der Komitate Wieselburg, Ödenburg und Eisenburg*. I. Bearb. Hans Wagner. Böhlau–Burgenländische Landesregierung, Graz–Köln, 1955. 66.; *Solymosi L.*: i. m. (2. jz.) 262–263., 265–267., 277–280.

51 *Polycarpus Radó*: *Libri liturgici manuscripti bibliothecarum Hungariae et limitropharum regionum*. Primaie partis editio revisa et aucta cui et toti adlaboravit Ladislaus Mezey. Akadémiai, Bp., 1973. 329. (OSzK Clmae nr. 408.)

kább János érsek kereste fel Becket Tamás sírját, mint a fiatalabb, a Szentföldet is megjárt és Rómában a pápa által püspökké szentelt Ugrin kalocsai érsek. Azt is feltelezhetjük, hogy János érsek kíséretében Ubaldus prépost is ott volt.

Dezső csanádi püspök zarándoklatának motivációi közül két tényezőt emelhetünk ki. Első helyen a cisztercieket, hiszen a központosított szerveztű Ciszterci Rend igen alkalmas volt arra, hogy Langton terveit széles körben megismertesse.⁵² Ezt annál inkább is megtehetette, mert mint láttuk, Becket Tamásnak és Langton érseknek Pontigny, az alapítás időrendjében Cîteaux és La Ferté-sur-Grosne után a ciszterciek harmadik monostora adott menedéket száműzetésük idején. Becket Tamás közel két évig tartózkodott itt, s amikor II. Henrik megfenyegette a királysága területén működő ciszterci apátságokat, átköltözött az ugyancsak burgundiai Sainte-Colombe bencés monostorba.⁵³ Tartózkodása a pontignyi ciszterci monostorban azért vált különösen nevezetessé, mert itteni látomása tette nyilvánvalóvá számára, hogy vértanúság vár rá.⁵⁴ Mindezek híre eljutott a csanádi egyházmegyében, a püspöki székhely közelében fekvő egresi ciszterci monostorba, melyet 1179-ben III. Béla alapított a Pontignyből érkező szerzetesek számára. A leányapátság és Pontigny kapcsolata eleven volt. Ennek szép bizonyítéka, hogy a 12. század végén a pontignyi monostorból kódexek érkeztek Egresre, hogy a szerzetesek lemásolják maguknak.⁵⁵ Dezső püspök már hivatalból is tudomást szerezhetett tőlük minderről és Langton érsek felhívásáról.

A másik tényező, ami zarándoklatra ösztönözte a csanádi főpapot, hogy elődje, Szent Gellért püspök jó egy évszázaddal korábban szenvedett vértanúságot, mint Becket Szent Tamás, Langton érsek elődje. Gellért püspököt ugyan nem székesegyházában temették el, mint a canterburyi érseket, de végső nyughelye a püspöki székhelyen az általa alapított bencés monostor lett, ahol sírja zarándokhelyé vált, akárcsak Becket Tamásé.⁵⁶ Mártíromságuk okán a két szent Magyarországon

52 Lengyel földön is a ciszterciek jártak élen a kultusz terjesztésében. *Wacław Uruszcza*k: Les répercussions de la mort de Thomas Becket en Pologne (XIIe–XIIIe siècles). In: Thomas Becket i. m. (20. jz.) 116–117. A szerző nem ír semmit az 1220. évi eseményről és azon az esetleges lengyel részvételtől.

53 *Foreville, R.*: Mort et survie de saint Thomas Becket i. m. (15. jz.) 26.; *Robert-Henri Bautier*: Les premières relations entre le monastère de Pontigny et la royauté anglaise. In: Thomas Becket i. m. (20. jz.) 45.

54 *Reames, S. L.*: i. m. (23. jz.) 124., 125., 166. (lectio 3): ... apparuit ei Dominus apud Pontiniacum, et dixit, „Thoma, Thoma, ecclesia mea gloriabitur in sanguine tuo”.

55 *Ferenc L. Hervay*: Repertorium historicum Ordinis Cisterciensis in Hungaria. Ed. Cistercienses–Societas Sancti Stephani, Roma, 1984. (Bibliotheca Cisterciensis 7.) 90–97.; *F. Romhányi Beatrix*: Kolostorok és társaskáptalanok a középkori Magyarországon. Katalógus. Pytheas, [Bp.] 2000. 22., vö. *Györffy Gy.*: Becket Tamás i. m. (13. jz.) 156.

56 *Scriptores rerum Hungaricarum tempore ducum regumque stirpis Arpadianae gestarum. I–II. Edendo operi praefuit Emericus Szentpétery.* Typ. Univ., Budapestini, 1937–1938. (reprint és kiegészítés: Az Utószót és Bibliográfiát összeállította, valamint a Függelékben közölt írásokat az I. kiadás anyagához illesztette és gondozta Szovák Kornél és Veszprémy László. Bp., 1999.) II. 502–506.; ÁMTF I. 850–852.; *F. Romhányi B.*: i. m. (55. jz.) 18.; *Benkő Elek*: Jegyzetek a nagycsanádi Szent Gellért-szarkofághoz. In: Válaszúton. Pogányság – kereszténység, Kelet

összekapcsolódott egymással. A 14. században készült Magyar Anjou Legendáriumban Szent Gellért élettörténetének ábrázolását Becket Szent Tamásé követi Jacobus de Voragine népszerű legendagyűjteménye (*Legenda Aurea*) nyomán.⁵⁷

János esztergomi érsek, Dezső csanádi püspök és kíséretük mellett más főpapok, továbbá apátok, papok, szerzetesek, az Angliában vagy Párizsban tanuló magyar diákok is ott lehettek a nagy eseményen. Lehetséges, hogy a Paviában kölcsönt felvett Sándor váradi püspök úti célja is Canterbury volt. A liège-i egyházmegyéből való Róbert veszprémi püspökről is feltételezhető, hogy részt vett a canterburyi eseményen, hiszen Esztergomon kívül egyedül az ő székvárosában állt Becket Szent Tamás tiszteletére emelt egyházi intézmény.⁵⁸

A magyarországi zarándokok alapvetően kétféle útvonalon közelíthették meg az angliai székesegyházat. Az egyik Észak-Itálián, az Alpok hágóinak egyikén és francia földön át, míg a másik a nagy hegyeket elkerülve, német területeken keresztül vezetett a tengeri átkelőig. Mivel Dezső csanádi püspök hazatérőben érintette Paviát, biztosan a francia földön és az Alpokon átvezető utat választotta. Lehetséges, de korántsem biztos, hogy ugyanezen az úton is közelítette meg Canterbury városát. Az észak-itáliai útvonal választását talán az indokolta, hogy így meglátogathatta Bertold aquileiai pátriárkát, a korábbi kalocsai érseket. De akár melyik utat is választották a magyarországi zarándokok, hosszú távolléttel kellett számolniuk.⁵⁹ Ahhoz, hogy időben megérkezzenek Canterburybe, és részt vehessenek 1220. július 7-én Becket Tamás földi maradványai átvitelének ünnepén, május végén el kellett indulniuk. Magyarországra legkorábban augusztusban érkezhettek vissza. Addig a távol levő egyházi személyek feladatait helyetteseik látták el.

Összefoglalva elmondhatjuk, hogy Walter of Coventry krónikájának feljegyzését egy magyarországi érsek canterburyi jelenlétéről szerencsés módon kiegészíthetjük a csanádi püspök zarándoklatáról és részvételéről tájékoztató, feledésbe merült adattal. Erről azért van tudomásunk, mert Dezső csanádi püspökkel a hazatérés során váratlan esemény történt, Pavia városában kifosztották. Ez a méltánytalanság kellett ahhoz, hogy panasszal forduljon a pápához, aki döntését az ügyben írásba foglalta. A panaszt és a döntést egyaránt nyomatékosította, hogy a rendkívüli esemény jámbor zarándoklatot zavart meg. Aligha lehet kétséges, hogy ha a csanádi püspök békés körülmények között tért volna haza

– Nyugat. Konferencia a X–XI. század kérdéseiről. Veszprém, 2000. május 8–10. Szerk. Kredics László. MTA VEAB, Veszprém, 2000. 193–203.

57 Magyar Anjou Legendárium. A bevezető tanulmányt írta, a legendaszövegeket összeállította és a kiadást sajtó alá rendezte Levárdy Ferenc. Magyar Helikon–Európa, Bp., 1973. 19., 24., XXXIII/1–8., XXXIV/1–8.

58 *Solymosi László*: Veszprém korai történetének néhány kérdése. In: Válaszúton i. m. (56. jz.) 138–147., különösen 145–146.

59 Az utazás időtartamának megállapítása nagy nehézségekbe ütközik, vö. *Homonnai Sarolta*: „... eundo in nuncium regis versus regem Hungariae...” (Egy diplomáciai utazás és költségei 1346-ban). *Aetas* 14. (1999) 3. sz. 34–56.; *Thomas Szabó*: Die Itinerarforschung als Methode der Erschließung des mittelalterlichen Straßennetzes. In: *Die Welt der europäischen Strassen von der Antike bis in die frühe Neuzeit*. Hrsg. Thomas Szabó. Böhlau, Köln–Weimar–Wien, 2009. 85–96.; *Solymosi L.*: Uros pannonhalmi apát i. m. (2. jz.) 261.

Angliából, nem marad nyoma annak, hogy jelen volt a canterburyi szertartáson. Sérelmet kellett elszenvednie, hogy a számára oly fontos eseményt írásban megörökítsék.

Függelék

Laterán, 1220. december 15.

III. Honorius pápa megparancsolja az egresi apátnak és perjelnek, valamint az aradi prépostnak, hogy lépjenek fel, amennyiben a váradi püspök a csanádi püspöknek nem ad elégtételt.

Eredetije elveszett. Egykorú másolata: Archivio Segreto Vaticano, Honorius III, Reg. Vat. 11. fol. 55r. *Kiadásai*: Vetera monumenta historica Hungarum sacram illustrantia maximam partem nondum edita ex tabulariis Vaticanis deprompta, collecta ac serie chronologica disposita ab Augustino Theiner. I–II. Romae, 1859–1860. I. 26.; Árpádkori új okmánytár. Codex diplomaticus Arpadianus continuatus. Közzé teszi Wenzel Gusztáv. I. MTA, Pest, 1860. (Monumenta Hungariae Historica. Diplomata 6.) 165.; Medii aevi bibliotheca patristica. Honorii III Romani pontificis opera omnia. Ed. [César Auguste] Horoy. III. Paris, 1879. 597. hasáb.

Kivonatai: Regesta pontificum Romanorum inde ab a. post Christum natum MCXCVIII ad a. MCCCIV. Ed. Augustus Potthast. I–II. De Decker, Berolini, 1874–1875. I. 6443. sz.; Regesta Honorii papae III. Ed. Petrus Pressutti. I–II. Loescher, Romae, 1888–1895. I. 2872. sz.; *Bónis György*: Szentzéki regeszták. Iratok az egyházi bíráskodás történetéhez a középkori Magyarországon. A szerző hátrahagyott kéziratát gondozta és szerkesztette Balogh Elemér. Püski, Bp., 1997. (Jogtörténeti Tár 1/1.) 129. sz.

<Honorius episcopus, servus servorum Dei dilectis filiis> .⁶⁰ abbati et .⁶¹ priori Egresiensibus⁶² et .⁶³ preposito Orodienſi Cenadiensis diocesis <salutem et apostolicam benedictionem>.

Ex insinuatione venerabilis fratris nostri .⁶⁴ Cenadiensis episcopi nobis innotuit, quod cum ipse in reditu peregrinationis sue a translatione corporis Beati Thome martyris Cantuariensis per Papiensem transierit civitatem, G. et I.⁶⁵ fratres ac eorum socii, cives Papienses ipsum equis, pecunia et rebus aliis, quia venerabilis frater noster .⁶⁶ Waradiensis episcopus quandam mutuo ab eis receperit

60 Az egresi apát nevét jelölő szigla helye a két pont között üresen maradt. Nevét nem ismerjük, vö. ÁMTF I. 855.

61 Az egresi perjel nevét jelölő szigla helye a két pont között üresen maradt. Nevét nem ismerjük, vö. ÁMTF I. 855.

62 A kiadásokban a rövidített szó feloldása *Egriensi* vagy *Egriensibus*.

63 Az aradi prépost nevét jelölő szigla helye a két pont között üresen maradt. A személy feltehetően azonos az 1219-ben említett Guttredus aradi préposttal, vö. ÁMTF I. 171.

64 A Dezső csanádi püspök latin nevét (*Desiderius*) jelölő D. szigla helye a két pont között üresen maradt.

65 A két szigla a két paviai polgár nevének kezdőbetűjét jelöli. A két testvér nevét nem ismerjük.

66 A Sándor váradi püspök latin nevét (*Alexander*) jelölő A. szigla helye a két pont között üresen maradt.

summam pecunie, sicut apparebat in publico exinde instrumento confecto, nec de ipsa, ut ipsi dicebant, satisfecerat, spoliarunt.

Unde pro eodem Cenadiensi episcopo nobis fuit humiliter supplicatum, ut dignaremur, quod indempnis conservari debeat, providere. Cum autem illius res in huiusmodi casu in predicti episcopi Waradiensis solutionem cesserint debitorum, eidem nostris dedimus litteris in mandatis, ut prefato episcopo Cenadiensi satisfactionem de rebus suis sic ablatis exhibeat competentem, ut per ipsum conservetur indempnis, qui pro ipso rerum suarum sustinuit detrimentum.

Quocirca discretioni vestre per apostolica scripta mandamus, quatenus si dictus episcopus, quod mandamus, neglexerit adimplere, vos super hoc, quod iustum fuerit, sublato appellationis impedimento statuere minime postponatis facientes, quod statueritis, auctoritate nostra firmiter observari. Testes et cetera. Quod si non omnes et cetera.

Datum Laterani XVIII. Kalendas Ianuarii, pontificatus nostri anno quinto.

LÁSZLÓ SOLYMOSI

THE PILGRIMAGE OF HUNGARIAN PRELATES TO ENGLAND IN 1220

The cathedral of Canterbury was the venue for an international event of great significance on 7 July 1220. On that day the earthly remains of Saint Thomas Becket, martyred archbishop of Canterbury (1162–1170), were translated from the crypt of the church to the Holy Trinity Chapel. According to the narrative of Walter of Coventry, prepared in the late 13th century on the basis of contemporary information, the ceremony of translation (*translatio*) was attended, alongside a great crowd of pilgrims and the papal legate, by three archbishops: cardinal Stephen Langton of Canterbury (1207–1229), Guillaume de Joinville of Rheims (1219–1226), and a Hungarian archbishop, and by 17 bishops. Walter of Coventry failed to name the diocese of the Hungarian archbishop and those of the bishops, and in the lack of other sources their identification is almost hopeless, even in the case of the archbishop, for there were two ecclesiastical provinces in Hungary: Esztergom and Kalocsa. Alongside the archbishop, another Hungarian prelate also participated in the celebration. According to a bull of pope Honorius issued late in 1220, bishop Desiderius of Csanád (1202–1229) was robbed by burghers of Pavia when, in the course of a pilgrimage, he travelled through the city of Pavia on his way back from the translation of the body of Saint Thomas of Canterbury.

According to the author of the present study, the Hungarian archbishop in question may have been John of Esztergom (1205–1223), at whose seat in Esztergom there was a provostry erected in the honour of Thomas Becket. This establishment must have been interested in acquiring some of the earthly relics of its patron saint. Robert, bishop of Veszprém (1209–1226), who had originally come from the diocese of Liège, probably also took part in the ceremony at Canterbury, since besides Esztergom, his seat was the only one in Hungary to host a church establishment dedicated to Saint Thomas Becket. Although the possibility that John, Desiderius and Robert had been the schoolmates or disciples of Langton at Paris cannot be excluded, their personal acquaintance more probably dated from the Fourth Lateran council held in 1215. In any case, the presence of Hungarian prelates and their retinues at the ceremony of Canterbury gave further impetus to the cult of Saint Thomas Becket in Hungary.